

FRA PROTEST TIL PARAGRAF

**– om optakten til
reformen af arbejds-
miljøloven i 1975**

Af Niels Porse Sørensen

Arbejds miljøbegrebet fik sit indtog i dansk lovgivning med reformen i 1975. Rammeloven påbød et sundt arbejdsmiljø, der til en hver tid var i overensstemmelse med den tekniske og sociale udvikling i samfundet, men den blev ikke til uden kamp.

I dagens Danmark har pressen ofte fokus på arbejdsskader og arbejdsmiljø i al almindelighed. Det har den haft siden begyndelsen af 1970, hvor de første artikler var medvirkende til at skrive begrebet arbejderbeskyttelse ud af lovgivningen til fordel for begrebet arbejdsmiljø.

Arbejdsulykkernes konsekvenser var ikke bare pressedækning, men også overenskomststridige strejker og arbejdsmiljørapporter fra samfundskritiske, venstreorienterede studerende. Kritikken koncentrerede sig om fagbevægelsen, Arbejdstilsynet og den eksisterende arbejderbeskyttelseslovgivning, der helt åbenlyst ikke var i stand til at sikre arbejdernes helbred. At Arbejdstilsynet kun kunne gribe ind, hvor det ikke var til ulempe for virksomhedens drift, var ikke tilfredsstillende.

Artiklen vil, tage udgangspunkt i denne kritik, redegøre for den og definere årsagerne til den.¹ Endvidere vil læseren kunne følge tiltagene i fagbevægelsen og den oprindelige kritiks skæbne i forhandlingerne, samt regeringens tiltag, der i december 1975, førte til en reform af den eksisterende lovgivning.² Arbejds miljøloven forblev stort set uændret indtil reformen under arbejdsminister Jytte Andersen i 1997.

Strejker og ulykker

En vigtig årsag til radikaliseringen inden for arbejdsmiljøspørgsmålet har utvivlsomt været arbejdernes behov for beskyttelse. Historikeren Anne Trine Larsen har tidligere redegjort for, hvorledes hverken Kvindeligt Arbejderforbund eller Dansk Arbejdsmandsforbund viste interesse for emnet på deres kongresser før 1975 – det handlede i stedet om løn og arbejdstid.³ Men prisen for den kraftige økonomiske vækst i 1960erne var en række begivenheder, der hos enkelte udløste erkendelsen af behovet for en styrket arbejdsmiljødagsorden i Danmark. Denne erkendelse gav sig udslag i såkaldte “vilde strejker”, dvs. overenskomststridige strejker. De var rettet direkte

mod akkordræset og de stadig dårligere arbejdsforhold.

Strejkerne kulminerede med slagteristrejkerne i Nyborg i november 1970 og i Holstebro i august 1971, hvor de strejkende bl.a. stillede krav om, at den der havde skåret sig, selv skulle afgøre, om han kunne arbejde videre. Praksis hos hospitalets læger var blevet at sende tilskadekomne på arbejde inden tre dage, selvom de var blevet syet – en helbredsproces der ellers ifølge almindelig kirurgisk undervisning krævede 14-18 dages helbredstid. Det var først efter tre sygedage, at man, som arbejder, fik udbetalt sygedagpenge.⁴

De mange arbejdsulykker og Arbejdstilsynets manglende ageren førte efterhånden til selvtægt på arbejdspladserne. Således oprettede Byggefagenes Samvirke i København i september 1971 en sikkerhedspatrulje, der tog rundt til de københavnske byggepladser og foretog uanmeldte kontroller af sikkerhedsforholdene. Var disse ikke i orden, fik arbejdspladserne en uges frist til at rette op på forholdene, ellers lukkede man arbejdspladserne ved hjælp af "liv, velfærd og ære"-paragraffen i *Norm for regler for behandling af faglig strid* vedtaget helt tilbage i 1908. Aktionerne var meget effektive, og ofte var rygtet om patruljen nok til at sørge for ordentlige forhold. Det på trods af at det strengt taget var Arbejdstilsynet, der skulle vurdere, om arbejdsforholdene var farlige. Entreprenørfirmaerne var imidlertid ikke interesserede i at afvente Arbejdstilsynets behandling af en evt. klagesag.⁵

Det var især én begivenhed, der for alvor åbnede mediernes øjne for arbejdsmiljøproblemerne. 15. marts 1971 dræbte en eksplosionsulykke på en nybygning på Lindø-værftet to ansatte, og 11 blev kvæstet. Årsagen til ulykken blev hurtigt offentliggjort, men ledelsen på Lindø-værftet var ikke interesseret i en tilbundsgående undersøgelse, der kunne drage dem til ansvar, eller i værste fald medføre en midlertidig lukning af værftet. Værftet havde nemlig mange tusinde arbejdsulykker på samvittigheden. Men Torgny Møller fra Information fulgte sagen tæt, så tæt at værftets ejer skibsreder Mærsk Mc-Kinney Møller rettede

henvendelse til chefredaktør Børge Outze, i et forsøg på at stoppe artiklerne.⁶ Torgny Møller vandt samme år Cavling-prisen for sin dækning af sagen, der også afslørede, at tilidsfolk og fagforeninger var syltet ind i fortællelserne, og at Arbejdstilsynet, på opfordring fra værftet, ændrede i det efterfølgende påbud.⁷ I november 1971 blev der rejst tiltale mod værftsledelsen, der dog ikke medførte større konsekvenser for værftet, end at det fremover blot skulle tilstræbe en sikker arbejdsgang på nybygninger.⁸

Fagkritik og arbejder-akademiker samarbejde

I efterdønningerne fra ungdomsoprøret tog mange universitetsstuderende, med Marx og Engels under armen, et opgør med det de mente var "*de kapitalistiske erhvervsfunktionærer*". Mange studenter ønskede et opgør med kapitalismen og begyndte derfor at forholde sig kritisk til deres uddannelse og fremtidige erhverv. De ville omdefinere deres rolle fra at være systemets udvalgte folk til at understøtte de modsatte – arbejderklassen.⁹ I tillægget til den Københavnske Malerrapport fra 1972, hvorom vi skal høre mere senere, kan man læse, at:

"For de studerendes var det en mulighed for at bruge deres viden i et stykke praktisk samfunds-kritisk arbejde. Ved at arbejde snævert sammen med en bestemt gruppe arbejdere kunne undersøgelsen bidrage til kritikken af den undervisning og forskning, der drives ved universiteterne".¹⁰

Kritikken var dog langt bredere favnende end som så. Det drejede sig om kampen mod social ulighed.

Tilbage i 1969 udkom Bent Hansens *Velstand uden Velfærd*, skrevet af daværende chefredaktør på Aktuelt. Bogen var et skarpt forsvar for dem, velfærdsstaten havde glemt, og en af "trendsætterne" for de fagkritiske studerende. I bogen udtrykte Bent Hansen fx,

“...omvendt får langt den største del [af samfundet] stillet en uforholdsmæssig lille del af resourcerne til rådighed. Resultatet er, at mange mennesker livet igennem på grund af ringe indkomster, ringe uddannelse, ringe boligvilkår, ringe inspiration i miljøet, både økonomisk, kulturelt og menneskeligt, underernæres”.¹¹

Bent Hansen redegjorde også for hvorledes kun omkring 5% af lægerne kom fra hjem, hvor faderen var faglært, ufaglært eller landarbejder.¹² Det var sådanne strømme, der inspirerede de fagkritiske studerende.

Den arbejdsmiljøfaglige aktivitet begyndte, da de fagkritiske medicinere i foråret 1970 overtog De Medicinske Studenterorganisationers blad *Stud. Med.*, og i tre numre introducerede studiet i arbejdsmedicin, der stort set ingen fokus fik i den medicinske uddannelse.¹³ Bladets linje blev omlagt i et forsøg på at differentiere sig fra den traditionelle lægerolle, som bl.a. blev demonstreret af lægerne på Arbejdsmedicinsk Klinik. Her affærdigede man malere med langvarige sygeforløb, med beskeder om, at deres symptomer ikke kunne anses som arbejdsbetingede.¹⁴ De fagkritiske studerende ville tage afstand fra lægens traditionelle rolle som én, der lappede folk sammen, og ønskede i stedet at stille spørgsmål til de kræfter i samfundet, der bestemte forholdet mellem sundhed og sygdom, og således også medicinerens funktion.¹⁵

Artiklerne præsenterede en del af den kritik, der i mere eller mindre radikal form kom til udtryk i de følgende år. Man stillede spørgsmål ved foreneligheden mellem en sikker arbejderbeskyttelse og ledelsesretten. Det var retten til at lede og fordele arbejdet, der gjorde, at nogen havde interesse i at negligere arbejdssikkerheden mest muligt. De vilde strejkers krav forudsatte konkurrencens og dermed kapitalismens nedbrydelse, fordi den umenneskelige arbejdsproces var virksomhedernes eksistensbetingelse.¹⁶

Arbejdsmiljørapporter

I de fagkritiske rapporter kunne studenterne i

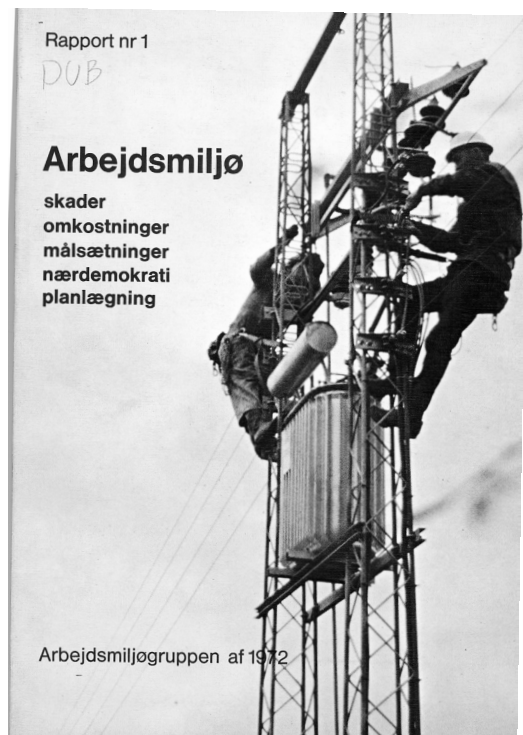
samarbejde med arbejdere og fagforeninger gøre en forskel. Drivkraften var ikke medlidenhed. Tværtimod skrev Lars Iversen, medforfatter på Bryggerirapporten, i en artikel fra 1982, om hans arbejde i Aktionsgruppen Arbejdere Akademikere (AAA):¹⁷

“Samarbejdet udgør for mig en af de mest meningsfyldte måder at arbejde på som sociolog. Igennem samarbejdet sikres brugbarheden af ens sociologiske arbejde – og frem for alt modvirkes de stærke kræfter til social isolation og indadvendt navlebeskuelse, som nu engang er en indbygget del af den akademiske verden under de rådende samfundsforhold”.¹⁸

Rapporterne tog typisk udgangspunkt i konkrete sager og indeholdt analyser af fx giftige kemikalier, og af samfundsforholdene samt interviews med arbejdere, der havde symptomer, og drog generelle slutninger med en opsang til det politiske system. Samarbejdet skulle vise sig så succesrigt, at det også var levedygtigt på længere sigt.

Idet man opnåede konkrete forbedringer i arbejdsmiljøet i kølvandet på de fleste rapporter,¹⁹ oprettede man i Århus allerede i 1972 Samarbejdet Arbejdere Akademikere (SAA). Det var en forening, hvor den fælles idé arbejdere og akademikere imellem var kampen mod social ulighed. Man mente, at der for arbejdsgiverne var økonomisk gevinst i at negligere arbejderbeskyttelse, da forbedringerne kostede penge. Der var således en konflikt mellem arbejderbeskyttelse og produktion; konkurrencen krævede lave omkostninger og dermed en produktion uden beskyttelse af arbejdernes helbred. Skulle man for alvor sætte arbejdernes velfærd over produktivitetsstigningen, ville det betyde fjernelsen af selve fundamentet for den kapitalistiske velfærdsstat.

Kritikken i de fagkritiske arbejdsmiljørapporter var der for så vidt meget lidt overraskende ved. Det var faktisk resultater, som man kendte for over 100 år siden; gener forbundet med udsættelser for organiske opløsningsmidler, risici ved omgang med spildvand osv. De fagkritiske drog derfor den kon-

Arbejds miljøgruppen af 1972 blev nedsat af Erling Dinesen og havde til opgave at kulegrave arbejdsmiljøproblematikken.

klusion, at der var knyttet politisk modstand til løsningen af problemerne, samt at de undersøgelser, der allerede forelå, fandtes i fagtidsskrifter med begrænset publikum.²⁰ I Bryggerirapporten fra 1972 kan man fx læse: *“På en hvilken som helst fabrik eller virksomhed i et samfund som det danske vil man finde interesse modsætninger mellem virksomhedens ledelse og de, der arbejder der”*.²¹ Den polemiske retorik fortsatte typisk hele rapporten igennem. Fx lød det: *“Tænk hvis man bestemte, at tab af det ene øje ved en arbejdsulykke skulle betragtes som en ligegyldig ting – arbejderen kan jo sagtens klare sig med det øje, der er tilbage.”*²²

Rapporterne var ikke bare kritiske, overfor den virksomhed eller branche der blev undersøgt, men i den grad også over for de gældende love og regler. Heller ikke fagforeningerne gik ram forbi, på trods af at de typisk ydede finansiel støtte til rapporterne. De måtte ofte forsvare sig i pressen, hvor det hed, at de hovedsageligt havde brugt kræfter på at sikre ordentlige lønninger, og at de faktisk overhovedet ikke havde været opmærksomme på ødelæggelsen af arbejdernes helbred.²³

Den første rapport – *Malerrapporten* – udkom 28. juli 1971, dagen efter at 18 mennesker blev indlagt på Rigshospitalets arbejdsmedicinske klinik, efter at have indåndet giftige dampe fra sprøjtemaling på B&W. Rapporten dokumenterede sammenhængen mellem farlige kemiske stoffer og arbejdere med sygdomme. Malerrapporten var faktisk to rapporter, idet der blev lavet særskilte undersøgelser og rapporter i Århus (1971) og København (1972).

Rapporten fra Århus indeholdt interviews med 20 malere, der alle udviste samme tendens:

- malerne arbejdede på akkord
- malerne følte ubehag, fra hovedpine og svien i øjnene til kvalme, opkastninger og lungebetændelse
- malerne fik ingen hjælp fra deres læger, der blot sagde “vi bliver jo alle ældre” eller “sæt tobaksforbruget ned” osv.

· malerne havde aldrig set Arbejdstilsynet på pladsen og kendte ikke dets regler "Foranstaltninger mod sundhedsfarer ved bygningsmaling", den såkaldte publikation nr. 21.

Rapporten blev til på Malerforbundets opfordring, i frustration over at hverken myndigheder eller læger syntes at interessere sig for malerfagets erhvervssygdomme.²⁴

Kritikken i rapporten var lige på og hårdt: Malernes interesse blev ikke varetaget af Arbejdstilsynet, idet de var underrepræsenterede i det udvalg, der stod for udarbejdelsen af anvisningerne til malerne. I det udvalg sad til gengæld repræsentanter fra lak- og farveindustrien, der naturligvis i den kapitalistiske ånd var bedøvende ligeglade med malernes helbred.²⁵ De fastsatte grænseværdier eksisterede, med henvisning til Sundhedsstyrelsen, fordi de var "handy", og ikke pga. beregninger.²⁶ De læger der skulle anmelde erhvervssygdommene gjorde det ikke, måske fordi studiet i arbejdsmedicin kun fyldte 4 timer i det samlede medicinstudie.²⁷ Endvidere ville Arbejdstilsynet aldrig kunne leve op til sin egen målsætning om at bringe antallet af ulykker ned til det opnåelige minimum, fordi det som en statslig funktion i et kapitalistisk samfund nødvendigvis måtte have det overordnede mål at tilsløre klasse modsætningerne – altså modsætningen mellem arbejderklassens arbejds-sundhed og kapitalistklassens profit – og at bevare disse modsætninger, da de var i kapitalistklassens interesse.²⁸

Fagbevægelsen, der burde være på arbejdernes side, havde ændret klassekampen til et classesamarbejde, uden at indse at den høje levestandard, der var resultatet af samarbejdet, kom på bekostning af arbejdernes helbred. I en afsluttende konklusion hed det: *"Denne rapport har vist, at arbejderklassen og kapitalistklassen har modstridende interesser. Dette må fagbevægelsens top indse, hvis den vil være med i kampen for arbejdernes interesser"*.²⁹

Rapporten fik stor mediebevågenhed hos især Aktuelt, hvor man havde historien på forsiden.³⁰

Fagbevægelsens tilløb til en arbejdsmiljødagsorden

Kritikken rettet mod fagbevægelsen må umiddelbart siges at være fair, for faktum var, at der allerede den 16. maj 1968 var blevet åbnet for en revidering af arbejderbeskyttelsesloven. I betænkningen til første behandling af et lovforslag til revidering af lov om almindelig arbejderbeskyttelse, blev en række særlige problemer omtalt. Fx henstillede arbejdsmarkedsudvalget, at de tre love fra 1954, som den daværende arbejderbeskyttelseslovgivning bestod af, samledes i én, samt at *"udviklingen har medført behov for at loven kan reguleres administrativt – altså som rammelov, med beføjelser til Arbejdsministeren"*. Forslaget skulle ligge klar ca. 1 år senere, hvilket det, som allerede afsløret, absolut ikke gjorde.

Af Handels- og Kontorfunktionærernes Forbunds (HK) arbejdsmiljøarkiv fremgår det, at Arbejdsministeriet i november 1969 havde en skitse klar til lov om arbejderbeskyttelse, med det sigte at illustrere hvorledes de tre love kunne integreres.³¹ Ændringerne gjaldt hvileperioden for landbruget, der blev rettet ind efter de andre områder, med beføjelser til ministeren til at fastsætte yderligere regler. Landbruget havde dog en række undtagelser. Lovteksten var formelt søgt tillempet rammelovssystemet ved udformning af lovens detailregler som bemyndigelsesbestemmelser, der gav ministeren hjemmel til, efter forhandlinger med Arbejdstilsynets direktør og Arbejdsrådet, at fastsætte nærmere regler administrativt i bekendtgørelsesform. Især på områder om; arbejdsrum, maskinbeskyttelse, arbejdstid og lægeundersøgelse. Skitsen blev anvendt som grundlag for Arbejdsrådets drøftelser om sagen – den blev sendt til Arbejdsrådet den 1. december 1969. Det var dog først 26. juni 1970, over 1/2 år senere, at LO lod forbundene – i hvert fald HK – at vide, at arbejdsministeren havde anmodet Arbejdsrådet overveje en revision af gældende arbejderbeskyttelseslovgivning.

Som led i LO's arbejderbeskyttelsesudvalgs foreløbige behandling anmodede man derfor HK og andre fagforbund om at besvare

forskellige spørgsmål. Svarene fik man fra HK 4. august 1970, og kritikken fra HK gik først og fremmest på Arbejdstilsynets manglende orienteringer om forebyggelsesmuligheder generelt, og alle forhold omkring trivsel og velfærd på arbejdspladsen – altså de “nye” problemområder.³² HK fandt den eksisterende lov tilstrækkelig, hvis blot den blev efterlevet. Man ønskede ikke en rammelovsudformning eller indførelse af bemyndigelseslovgivning, der gav arbejdsministeren betydelige beføjelser, og man ønskede først en samling af de tre love på længere sigt, eftersom landbruget næppe var på et stade, der gjorde det i stand til at efterleve en samlet lovgivning. Loven burde revideres i takt med udviklingen, ganske som det skete nu.

Der kan anes en konflikt mellem HK og Dansk Arbejdsmands- og Specialarbejderforbunds (DASF) holdning til arbejdsmiljøets dagsorden, der bliver præsenteret i det følgende afsnit. Men det vil senere blive konstateret at HK's Carl Bernhard Andersen, var dybt involveret i den lovgivningsmæssige reformproces, blot tre år senere, og derigennem absolut ikke gav indtryk af at kæmpe imod en rammelov med beføjelser til arbejdsministeren.

DASF's konference om arbejderbeskyttelse

Et enkelt forbund havde allerede før kritikken fra Malerrapporten taget initiativ til en arbejdsmiljødagsorden. Det drejede sig om det førømtalte DASF – Dansk Arbejdsmands- og Specialarbejder-Forbund, der i april 1971 afholdte en konference om arbejderbeskyttelse. De 29 deltagere var fra henholdsvis DASF, andre fagforbund, LO, Arbejdstilsynet, Studenterfrontens medicinergruppe, psykologer, sociologer, en journalist fra DR og politiske repræsentanter.³³

Konferencen havde til formål at diskutere en reform af Arbejdstilsynet, og skulle vise sig at blive en vigtig drivkraft, idet rapporten fra konferencen senere inspirerede både Arbejdsmiljøgruppen af 1972 og LO's arbejdsmiljøarbejde. At emnet overhovedet blev taget

Arbejdsmiljøgruppen af 1972's store arbejdsmiljøundersøgelse dannede grundlag for en kritik af akkordarbejde og fysiske påvirkninger samt understregede vigtigheden af fx trivsel og arbejdsglæde.

op af DASF skal nok ses på baggrund af, at man allerede 8. februar 1970 modtog et notat fra Mogens Camre omhandlende en reform af det danske Arbejdstilsyn, hvori han gjorde rede for en ny plan, bl.a. en udbygning af tilsynet med større beføjelser og kapacitet. Fx burde bedriftslæger udstationeres af Arbejdstilsynet, og ikke ansættes af virksomhederne. Mogens Camre mente også, at Arbejdstilsynet skulle føre tilsyn med det mentalhygiejniske område, såsom psykiske lidelser, stress, trivsel og monoton. Det nødvendiggjorde en omfattende indsats fra Socialdemokratiet og fagbevægelsen, mente han.³⁴

En af de største årsager til at konferencen blev så vigtig var, at miljøkonsulent Magnus Demnitz, konferencens kursusleder, havde inviteret seks af de fagkritiske studerende med. Det var som nævnt før både Malerrapporterne og Bryggerirapporten kom i trykken, og således må man konkludere, at det i høj grad var artiklerne i Stud. Med.-bladet, der havde gjort Magnus Demnitz bekendt med de studerende og deres holdninger, og bladet er da også at finde blandt konferencerapportens kildehenvisninger.³⁵ Således var det ikke rapporterne, der gjorde de studerende og deres holdninger kendte i miljøet, om end rapporterne med deres efterfølgende medieomtale, fik stor indflydelse på den offentlige stemning, og dermed var med til at accelerere den udvikling, der allerede internt i fagbevægelsen så småt var i gang.

Konferencens idéer og konklusioner blev til debatoplægget *Et nyt og bedre arbejdsmiljø*, som først, under store protester fra flere af konferencedeltagerne, blev offentliggjort i september 1971.

I DASF's opsamling fra konferencen gøres det klart, at indsatsen for et bedre arbejdsmiljø var forsvindende lille i forhold til problemets omfang, og at Arbejdstilsynets daværende mulighed for at benytte den i øvrigt utilstrækkelige arbejderbeskyttelseslov var langt fra det nødvendige. Loven, der i øvrigt helt usolidarisk stillede land- og kontorarbejdere ringere end andre, var formuleret med så vage formuleringer, at den var mere til gavn for pro-

duktiviteten end for arbejdersundheden. I paragraf 13, stk. 5, hed det fx: "*hvor det ikke vil betyde en afgørende ulempe for virksomhedens drift, skal der i lokaler, hvor arbejde regelmæssigt foregår, være adgang til tilstrækkeligt dagslys...*", og ligeledes i paragraf 13, stk. 19, om gifte og andre sundhedsskadelige stoffer: "*... skal erstattes med mindre farlige stoffer, hvor dette kan ske uden uforholdsmæssig ulempe for virksomheden*", og i paragraf 28: "*... skal der, hvor det er praktisk muligt, anvendes særlige beskyttelsesmidler*".³⁶

Der var ingen forklaringer på, hvordan man skulle afgøre, om det var praktisk muligt. Det blev også kritiseret, at bodssatserne for en såkaldt ulovlig strejke var meget højere, end den bøde en virksomhed risikerede at få som følge af overtræde arbejderbeskyttelsesloven. Arbejdsgiveren var således i en position, hvor han altid ville tage chancen for ikke at overholde sine lovbestemte forpligtigelser. Den eventuelle bøde ville altid være mindre end omkostningerne til sikkerhedsforbedringer, og omkostningerne ved ulykker og skader på arbejderen lå hos det offentlige.³⁷ Man måtte derfor stille krav om en revidering af ulykkesforsikringsloven, således at virksomhederne havde omkostningen og dermed også incitamentet til at modvirke farlige arbejdsvilkår.³⁸

Endvidere var Arbejdstilsynet ekstremt underbemandet i forhold til dets opgave, og Statens Institut for Arbejdshygiejne (SIFA) var uden målsætning og ret til initiativ. Også muligheden for at få en erhvervssygdom anerkendt blev kritiseret og fagbevægelsen måtte nu selv deltage aktivt i alle arbejdsmiljøspørgsmål. Lægerne blev anklaget for ikke at anmelde erhvervsskader til Arbejdstilsynet, som påbudt ifølge paragraf 58 stk. 2. Det virkede urealistisk at lægerne i 1969 kunne offentliggøre 1400 høreskader, og at kun 54 blev anmeldt til tilsynet. Faktisk mente man, at der i alt var ca. 2,8 millioner arbejdsskader pr. år, milevidt fra de 3500 der meldtes til Arbejdstilsynet.³⁹ Det var også nærmest håbløst svært at få tilkendt erstatning fra ulykkesforsikringen, hvis man da overhovedet var så

heldig, at den erhvervssygdom, man led af, var anerkendt som berettiget til erstatning.

Fagbevægelsen manglede folk med den rette faglige indsigt og burde i fremtiden satse på det forebyggende og ikke udelukkende beskyttelsen. Overordnet set dejede det sig om, at:

“Man synes fuldstændig at undervurdere den kendsgerning, at en effektiv arbejderbeskyttelse i det lange løb vil være en fordel ikke alene for den enkelte arbejder, men i lige så høj grad for erhvervslivet som for hele samfundet. Økonomisk gevinst må ubetinget vige for de menneskelige trivsels- og sundhedshensyn”.⁴²

Til slut kunne man således stille krav om: reform af Arbejdstilsynet, arbejdsmedicinsk og teknisk sagkyndige til fagbevægelsen, udvidelse af SIFA, sikring af sikkerhedsrepræsentanternes ansættelsesforhold, reform af ulykkesforsikringen, oplysningsvirksomhed fra fagbevægelse og Arbejdstilsyn rettet mod den enkelte arbejder, bedre sikkerhedsuddannelse af nyansatte, bedriftslæger ansat af sikkerhedsudvalgene, styrkelse af forskningen på universiteterne, og mest interessant med fremtiden in mente: en ny arbejderbeskyttelseslov, der foruden klarere formuleringer, bl.a. skulle udformes således, *“at det er muligt at følge med den tekniske udvikling i erhvervslivet uden stadige lovændringer”*.⁴¹ Det blev netop som tidligere nævnt et af formålene med den nye lov fra 1975.

Den offentlige debat

Malerrapporten satte ikke blot andre rapporter i gang, den var også en af årsagerne til en anden af de vigtigste drivkræfter, nemlig en tv-udsendelse. Den 2. august 1971 sendte Danmarks Radio programmet *En arbejders liv er penge værd for andre*, redigeret af Anette Breuning og foruden Malerrapporten, inspireret af en række avis-kronikker og debatter, der ifølge Torben Larsen tog sit udspring fra Mogens Camre i Politiken den 8. juni 1971,⁴² men hvis man søger længere tilbage, kan der

anes en ikke ubetydelig indflydelse fra en række kronikker i oktober og november 1970 bragt i Politiken, af Henning Tjørnehøj, der i øvrigt assisterede Anette Breuning i redigeringen af tv-udsendelsen, og forbundsformand Hans Rasmussen. Lad os tage et nærmere kig på kronikkerne, før vi giver os i kast med tv-udsendelsen.

Henning Tjørnehøj var socialrådgiver og udtrykte sig i samme vendinger som Bent Hansen havde gjort det i *Velstand uden Velfærd*. Den 25. og den 30. oktober havde han kronikker i Politiken hvori han gjorde rede for relationen mellem velfærdsstaten og classesamfundet.⁴³ Han argumenterede, bl.a. med henvisning til undersøgelser fra Socialforskningsinstituttet, for at skifteholdsarbejde og akkordarbejdet medførte velfærd for alle andre i samfundet, end lige netop de arbejdere der udførte det. Fagforeningerne havde kun højere løn og kortere arbejdsdag – ensbetydende med højere akkord – for øje, og havde fuldstændig mistet kontakten til deres medlemmer. Hvad nyttede højere løn, hvis man var nedslidt som 40-årig? Han konkluderede, at *“Den eneste forklaring på at dette spørgsmål aldrig rejses må være den, at det i særlig grad er arbejderklassen, der mærker disse problemer”*.⁴⁴

Han fortsatte sin kritik ved at fokusere på sygelønsordningerne. Hvorfor fik arbejderne ikke fuld kompensation for tabt arbejdsfortjeneste, når funktionærerne gjorde? Svaret måtte være, at den “kapitalistiske velfærdsstat” kun ønskede velfærd, når det kunne betale sig. Det forekommer sandsynligt, at det netop var disse tanker, der lå til grund for hele ånden i tv-udsendelsen.

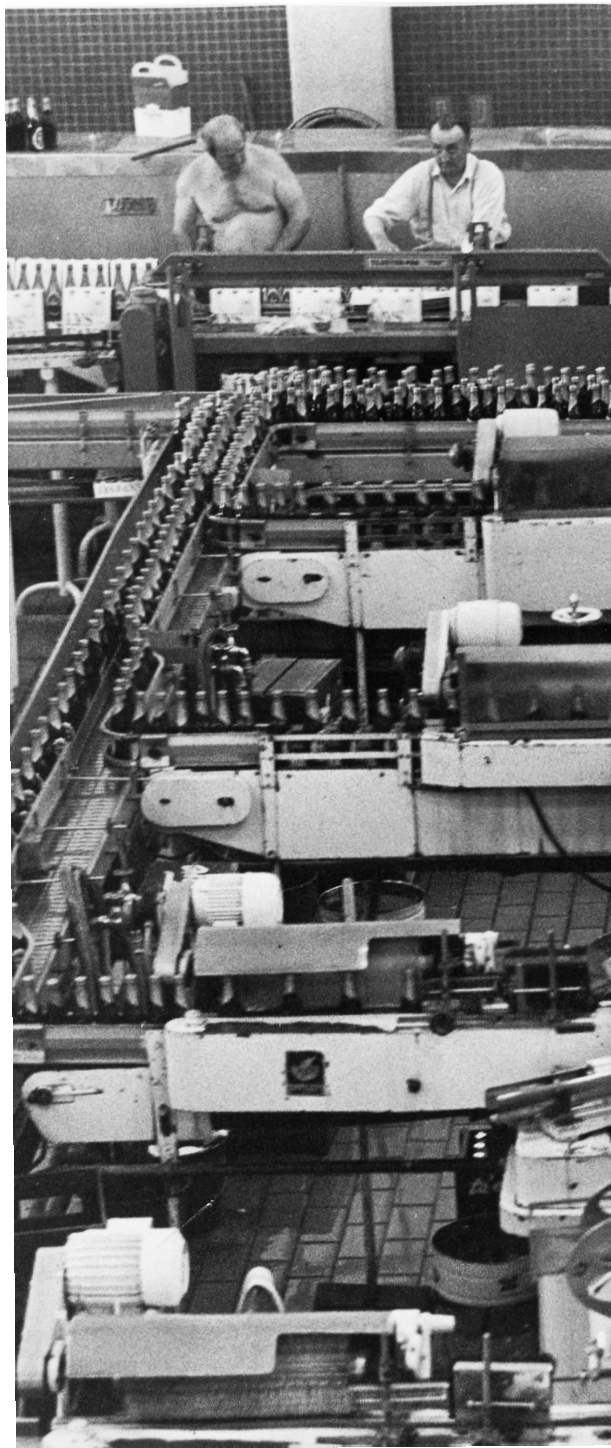
Disse kronikker blev fulgt op den 5. november 1970, også i Politiken, af forbundsformand Hans Rasmussen, der ikke mente at fagbevægelsens medlemmer kunne være tjent med Henning Tjørnehøjs vidtgående forslag, fordi; *“det er produktionen som skal give vore medlemmer løn”*.⁴⁵ Kort fortalt gik Hans Rasmussen ind for en mere forsonende linje, der også omfattede arbejdstidens længde, trivsel osv. Han betragtede Tjørnehøjs tanker som

værende af teoretisk karakter. Fagbevægelsen var udmærket bekendt med problemerne, og der var ikke tale om, at fagbevægelsen i sine overenskomster handlede hen over hovederne på arbejderne, tværtimod havde arbejderne selv accepteret at kæmpe for fx mere løn og akkord, frem for trivsel.

Velfærd var ifølge Hans Rasmussen at købe ny bil, rode i haven og dase ved sydlige bade-strande – noget, der krævede penge. Han ville hellere forbedre forholdene for skifteholdsarbejdere, end at stoppe skiftehold, for gjorde man det, ville det ofte betyde lukning af virksomheden, fordi den ikke ville kunne udnytte maskinparken så effektivt som konkurrenterne.⁴⁶ Hans Rasmussens kronik er formentlig et godt billede på LO's holdning. Venstrefløjens argumenter om klassekamp var mindre attraktive end en realistisk målsætning og samarbejdsvillig ånd, men det var ren benzin på venstrefløjens bål.

Hvor Henning Tjørnehøjs kronikker leverede tv-udsendelsens teoretiske baggrund, leverede Mogens Camres kronik derimod det faktuelle skyts. Mogens Camre var åbenlyst inspireret af hans deltagelse i den tidligere nævnte konference hos DASF. Folderen fra konferencen var endnu ikke udkommet, men Mogens Camres position som folketingsmedlem må alt andet lige have haft en vis betydning for argumenternes eksponeringsmulighed. I hans kritik citerede han en række tillidsfolk for at: *“Arbejdstilsynet gør ingenting ved det”*, og påpegede den kæmpemæssige forskel, der var i antallet af anmeldte og reelle arbejdsulykker.

Han konkluderede, at det ikke var arbejderne, der var uforsigtige, men at klasesamfundets magtfordeling stadig var et faktum, og at kompromiserne mellem parterne, som de fx kom til udtryk i Arbejdsrådet, og resultaterne heraf, som fx sikkerhedsrepræsentanten, alle var med til at gøre arbejderne til tabere, da de var i den stik modsatte udgangsposition i forhold til magthaverne. Arbejdstilsynet var som del af statssystemet ligeledes offer for kompromisets præmisser, hvilket havde resulteret i, at det var stærkt underbemandet, i forhold

Bryggerirapporten fra 1972 satte fokus på arbejdernes forhold. Det var især støjgenerne, der fik pressens bevågenhed. (Arbejdermuseet & ABA)

til den opgave det var sat i verden for at løse. Endvidere var lederne i Arbejdstilsynet "*rekrutteret fra klassesamfundets øverste lag*", og kunne således ingen forståelse have for arbejderne problemer. Arbejdsbeskyttelsesloven var i øvrigt skabt med for mange vage udtryk, og Mogens Camre konkluderede, at: "*kampen for bedre arbejdssundhed må ses som et led i den politiske kamp, og den må føres sideløbende med kampen for økonomisk demokrati*".⁴⁷

Han sluttede af med at undre sig over bedriftslægerne ansættelsesforhold. De burde være ansat af arbejderne og ikke virksomhederne, når det var arbejderne de skulle tjene. Fagbevægelsen, mente han, havde været for tilbageholdende, men initiativet fra DASF var et skridt i den rigtige retning.⁴⁸ Det er interessant at se, hvorledes flere af Henning Tjørnehøjs og Mogens Camres argumenter er enslydende med kritikken fra de fagkritiske i Stud. Med.

Tv-udsendelsen – En arbejders liv er penge værd for andre

Tv-udsendelsen blev transmitteret den 2. august 1971, og altså før debatoplægget fra DASF, hvis konklusioner man nok var bekendt med, men umiddelbart efter den første Malerrapport.

Udsendelsen behandlede forskellige arbejdspladsers arbejdsforhold med fokus på ulykkesrisikoen og faren for erhvervssygdomme. Programmet satte tal på problemernes omfang og påviste en voldsom forskel i antallet af anmeldte og reelle arbejdsulykker. Der blev årligt anerkendt 67.000 arbejdsulykker og ca. 300 erhvervssygdomme, alt imens det reelle tal, ifølge programmet, snarere var 3 millioner arbejdsulykker og 2-3000 erhvervssygdomme.⁴⁹ Endvidere fremførte udsendelsen den samme kritik af ulykkesforsikringen, som Mogens Camre tidligere havde konstateret. Og Arbejdstilsynets overlæge forsvarede, at der godt kunne accepteres en minimal skadelig virkning ved et arbejde, idet tendensen var den samme uden for arbejdspladsen, fx

kviksølv i fisk, og baciller i badevand. Det var en holdning, han også havde givet udtryk for i et interview i Stud. Med.⁵⁰

De første reaktioner, nemlig avisernes tv-anmeldelser, var afbalancerede. Både hos Politiken og Berlingske Tidende fandt man stemningen en anelse tendentiøs, men kritikken mente man dog, kun var berettiget, forudsat oplysningerne ellers stemte.⁵¹ Men de efterfølgende dage var reaktionerne på udsendelsen yderst voldsomme, især fra LO, DA, Venstre og Konservative, mens Arbejdstilsynet ønskede at sætte fokus på de resultater, der trods alt var opnået. LO undrede sig over, at man ikke var inviteret til at deltage i programmet, når både DA og Arbejdstilsynet var repræsenteret, og især når en del af kritikken angik LO. Endvidere udtrykte LO-konsulent Carsten Fälling bekymring over, at programmet heftige kritik kunne skade de forhandlinger, der pågik mellem DA og LO omkring en forbedring af Arbejderbeskyttelsesloven.⁵² Denne oplysning kan imidlertid ikke være rigtig, idet intet, hverken LO's officielle arbejdsmiljøskrifter, eller arkiverne, tyder på, at man reelt havde påbegyndt forhandlingerne med DA.⁵³

DA's direktør Schade-Poulsen fandt udsendelsen "*urimelig og ensidigt politiserende*",⁵⁴ bl.a. fordi der ikke deltog flere bedriftslæger og sikkerhedsfolk med positive historier.⁵⁵ Et filmindslag under udsendelsen måtte han karakterisere som "*tendentiøs og baseret på et misforstået politisk grundlag*".⁵⁶ Der var dog ingen, i den lange række af kritikere, der kunne pege på, at der var sagt noget forkert i programmet. Tværtimod gik den største kritik på det faktum, at der udsendelsen igennem blev spillet revolutionære sange som fx *Sådan er kapitalismen*.⁵⁷ Udsendelsen blev årsag til en omfattende debat bl.a. om DR's monopol, men den virkelige værdi lå i det faktum, at arbejdsmiljøproblemerne nu var blevet et højspændt politisk emne.

Systemets og regeringens svar

Som konsekvens af den kritiske debat i radio,

tv, presse og rapporter fra DASF's konference, havde Arbejdstilsynets årsmøde den 10.-12. november 1971, dette år fokus på problemerne omkring arbejderbeskyttelse.⁵⁸ Ved mødet gav Arbejdstilsynets Torben Larsen et indledende oplæg, hvori han forsøgte at identificere årsagen til offentlighedens pludselige interesse for arbejderbeskyttelse. Af hvilke Torben Larsen ifølge Carl Bernhard Andersens notater fra årsmødet nævnte: Lindø-ulykken, DASF's debatoplæg, Mogens Camres kronikker, Malerrapporten og DR-udsendelsen.

På samme konference forsøgte Erling Dinesen, der netop var tiltrådt som Arbejdsminister, efter at Socialdemokraterne havde afløst VKR-regeringen med Hilmar Baunsgaard i spidsen, også at forklare årsagen til arbejderbeskyttelsens elendige tilstand:

- Rationaliseringer, mekanisering og strukturændringer i produktionen medførte nye farer der ofte var langsomt virkende
- Øget arbejdspress – skiftehold og akkord. Man kendte ikke til farerne ved disse da 54-loven kom til.
- Højere levestandard medførte højere krav til arbejdsstedet
- Videnskabelig forskning medførte ny viden⁵⁹

Hele spørgsmålet, mente han, skulle op til "*dybtgående og hurtig overvejelse*". Men dog så omfattende at det mindst ville tage et par år. Arbejdsministeren lagde indtil da op til at Arbejdstilsynet skulle have flere medarbejdere og opprioritere informations- og undervisningsarbejdet via Arbejderbeskyttelsesfondet. Han havde allerede fået tilslutning i regeringen til de ekstra midler, konkret en budgetforhøjelse på 16 % til Arbejdstilsynet.

Arbejdsministeren ville især have undersøgt trivsel, forekomsten af ulykker, forskningen, Arbejdstilsynets personale og størrelse, uddannelse, kvaliteten af bedriftslægeordningen, øget samarbejde med kommunale og amtskommunale myndigheder. Arbejdsministeren barslede med nedsættelsen af en selvstændig arbejdsgruppe, hvortil han allerede

havde tilslutning fra DA og LO. Anker Jørgensen påpegede at arbejdsministerens selvstændige arbejdsgruppe skulle arbejde hurtigt,⁶⁰ og ifølge Information den 13-14. november 1971, agtede Erling Dinesen formentlig at fremsætte lovforslag til en ny lov om arbejderbeskyttelse, to år senere, dvs. i slutningen af 1973.⁶¹

Den 17. december 1971 nedsatte Erling Dinesen en arbejdsmiljøgruppe (Arbejdsmiljøgruppen af 1972), der havde til opgave at kulegrave og gennemanalysere hele arbejdsmiljøproblematikken, samt stille forslag ud fra de resultater gruppen nåede, således at den stigning der havde været i levestandarden også blev ledsaget af et forbedret arbejdsmiljø.

Tiden frem til regeringens første synlige udspil var således præget af voldsom kritik og uenighed. Det var i virkeligheden meget åbenlyst to fronter, der var trukket op. Fra den yderste venstrefløj var det de strejkende arbejdere og de fagkritiske studerende, med krav om klassekamp frem for classesamarbejde. Fagbevægelsen måtte beskytte medlemmerne imod uduelige læger, et elitært Arbejdstilsyn og et system der beskyttede kapitalen på bekostning af arbejderens helbred. Modsat var man i fagbevægelsen splittet, man kæmpede normalt for flere arbejdspladser, højere løn og lavere arbejdstid. Kompromiser var den eneste vej frem, og man måtte også som arbejder erkende sit behov for det kapitalistiske system. Men det var fagbevægelsens egne medlemmer, og enkelte organisationer, med DASF i spidsen, der ønskede reformer.

Fagbevægelsen og det politiske klima

Kritikken af fagbevægelsen gik på, at den ikke havde kontakt til sine medlemmer, og ikke havde forstået alvoren i arbejdsmiljøproblemerne, og alt tyder da også på, at det først var i 1971, da kritikken var på sit højeste, at LO så småt satte gang i indsatsen. Ved LO's ordinære kongres i 1971 gjorde formanden Thomas Nielsen således opmærksom på, at arbejderbeskyttelse var et område, der i fremtiden

måtte kalde på en øget indsats. I sin beretning til kongressen opfordrede han forretningsudvalget til at nedsætte et selvstændigt sekretariat til at klare den øgede opgavemængde, ikke mindst med tanke på den kommende revision af arbejdsbeskyttelseslovgivningen.⁶²

LO og DA arrangerede efter lang tids dødvande i Arbejdsrådet til sidst en konference, den såkaldte Randers-konference den 26-28. januar 1972.⁶³ Inden da modtog LO på egen opfordring medlemsforbundenes ønsker til ændringer i lovgivningen. Indsamlingsarbejdet resulterede i 14 krav til en ny arbejderbeskyttelseslov. De vigtigste var: skærpelse omkring kemiske stoffer, strengere straffe, og bedre indretning af arbejdspladser, fx et støjniveau på max 85 dB. Kravene blev forhandlet med DA og landbruget, og manifesterede sig i skikkelse af en *Randers Rapport*.

Enkelte af LO's forslag viste sig ikke teknisk mulige, fx skiltning med støjniveau. Ligeledes valgte man ikke at forfølge kravet om skærpede straffebestemmelser, da Arbejdstilsynet sammenlignet med andre nordiske lande, viste sig at have en relativ hård linje på dette område. Kravet om obligatorisk indholdsdeklaration blev også frafaldt, da det ville være meningsløst for arbejderen, dog skulle de farlige egenskaber fremgå på dansk. Man anbefalede formuleringer om at farlige stoffer skulle erstattes af mindre farlige stoffer, hvor det var muligt.

I pressemeddelelsen gjorde man rede for, at oplægget til ny lovgivning om arbejdssikkerhed byggede på princippet om, at kun de generelle regler skulle fastholdes i egentlig lovform, mens detaljerede bestemmelser burde nedfældes i regulativer, der dækkede de enkelte brancher og fagområders særlige behov. Det ville medføre, at den blev smidigere og tilpasset de krav den løbende teknologiske udvikling stillede. Derfor skulle de tre love fra 1954 også samles i én. Rapporten blev færdiggjort 14. februar 1972 og videresendt til Arbejdsrådet, dog først i september 1972.

At der skulle gå syv måneder skyldtes, at konferencedeltagerne ikke kunne enes om rapportens indhold og konklusioner. HK måtte

i breve til LO flere gange gøre opmærksom på, at: "*der er visse ting i rapporten der bekymrer os*".⁶⁴ Da Arbejdsrådet modtog rapporten udarbejdede de et forslag sammen med Arbejdstilsynet, der senere blev omarbejdet til Arbejdsministerens lovforslag.⁶⁵ Men det skete først i 1974, og årene 1972-73 var da også forholdsvis travle for LO og det danske politiske system. En langtrukken debat for og imod EF-medlemskab, der splittede fagbevægelsen midt over, fik endelig sin afslutning i oktober 1972, da befolkningen stemte for, hvilket afløstes af Statsminister Jens Otto Krag's afsked. I stedet indsattes den forholdsvis ukendte Anker Jørgensen, formand for DASF, det største forbund i LO, men en person der også var på kant med LO's formand Thomas Nielsen.

Fagkritikken fortsatte

I mellemtiden fortsatte de fagkritiske rapporter med at påpege fejl og mangler i det etablerede arbejdsmiljøsystem. I 1972 udkom den Københavnske Malerrapport og Bryggerirapporten. Malerrapporten fra København blev til, da Malernes Fagforening i efteråret 1971 kontaktede nogle medicinstuderende med det formål at lave en større undersøgelse af sundhedsfaren inden for malerfaget. I undersøgelsen anvendte man spørgeskemasvar fra 348 malere, og man koncentrerede opmærksomheden om den mest udbredte type maling – Alkydmalingen. Den viste sig at være forbundet med en lang række ubehagelige sygdomstegn.

Størst overraskelse var der imidlertid over det faktum, at brugen af beskyttelsesmidler ikke så ud til at have nogen effekt. I lighed med konklusionerne fra Århus-rapporten, kunne det også i København konstateres, at Arbejdstilsynet kun i meget sjældne tilfælde kontrollerede arbejdspladserne. Det var dog regeringen, der fik skylden, da Arbejdstilsynet og Arbejdsmedicinsk Klinik var underbemandet. Selv ekstra bevillinger til Arbejdstilsynet ville, mente man, ikke ændre modsætningsforholdet mellem arbejderne og kapitalen, og det var netop "*dem, der administrerer kapita-*

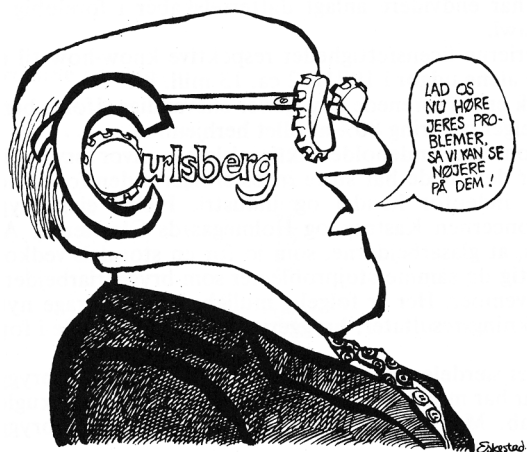
len”, der valgte den giftige maling frem for den ikke-giftig.⁶⁶ Eftersom øget forskning ikke kunne løse problemet, måtte akademikeren vælge side i kampen.⁶⁷

Arbejdstilsynet blev som i Århus-rapporten kritiseret for deres *Publikation 21*, en vejledning til malerne, der hverken var fyldestgørende nok, eller skrevet i et sprog som malerne kunne forstå. Det værste var dog, at arbejderne faktisk slet ikke kendte til dens eksistens. Som konsekvens af kritikken trådte en ny publikation – *Publikation 41* – i kraft i november 1973, men den viste sig også hurtigt at være forældet.⁶⁸

Bryggerirapporten

Bryggerirapporten udkom på linje med den københavnske Malerrapport også i 1972, og det var i året for Carlsbergs 125 års jubilæum. Rapportens formål var at sætte fokus på interesse modsætningerne mellem Carlsbergs ledelse og virksomhedens arbejdere, og identificere det utal af uløste problemer det medførte. Dog måtte man koncentrere sig om to af disse problemer, nemlig støj og skifteholdsarbejde. Initiativet blev taget af Bryggeriarbejdernes fagforening i København og rapporten blev udgivet på venstrefløjsforlaget DEMOS. Det var især støjproblemet, der fangede mediernes interesse. Mange bryggeriarbejdere havde støjskader, og Carlsbergs støjpolitik viste sig at være mangelfuld. Carlsbergs direktion forsøgte først at nedtone problemerne, men relativt hurtigt erkendte man fejlene og lovede forbedringer. Dog først efter at Carlsbergs administrerende direktør A. W. Nielsen den 1. november i Politiken havde udtalt de senere så berømte ord: “*Det kunne også tænkes, at nogle [af arbejderne] tilbringer natterne på restaurant og bliver høreskadet af at lytte til for høj musik.*”⁶⁹

Men tillidsfolkene skydeskive var ikke direktionen, men derimod Arbejdstilsynet, idet de ikke følte at fabriksinspektørerne talte arbejdernes sag. “*...vi har ikke kunnet undgå at få den opfattelse, at arbejdstilsynet er ineffektivt og i øvrigt må betragtes som arbejdsgi-*

Var det i virkeligheden Carlsbergs ledelse, der var både høre- og synshæmmede?

verens forlængede arm”,⁷⁰ udtalte Kay Larsen i Politiken, et angreb som Arbejdstilsynets direktør Geert Drachmann i en forholdsvis bitter tone afviste. Arbejdsminister Erling Dinesen foretog straks en række tiltag bl.a. en sænkning af støjgrænsen, som dog var så langsomme om at træde i værk, at han kom under hårdt angreb fra rapportgruppens side, og LO hørte man intet fra.⁷¹ Man kunne være enig eller uenig i Bryggerirapportens politisk farvede retorik, men undersøgelserne påpegede væsentlige mangler i det etablerede arbejdsmiljøsystem. Både hos arbejdsgiverne og fagbevægelsen, i det politiske landskab og hos myndighederne, kunne der påpeges amoraliske, eller i bedste fald uvidende, handlinger, og en attitude, der overfor arbejderne vidnede om lav prioritering og laden stå til.

Arbejdsmiljøgruppen af 1972

Som tidligere nævnt nedsatte arbejdsminister Erling Dinesen i december 1971 en arbejdsmiljøgruppe til at gennemanalysere arbejdsmiljøproblematikken. Af pressemeddelelsen fremgår det, at gruppens kommissorium, hvilket man må formode, at Arbejdsministeriet og Socialdemokratiet var primus motor bag, var at undersøge trivsel, uddannelse, forebyggende arbejds-hygienje, medicinsk indsats og decentralisering. Arbejdet skulle være klart inden udgangen af 1973, men opgaven viste sig at være så omfattende, at gruppen først kunne ophæves i april 1976.⁷² Det kunne skyldes periodens politiske ustabilitet, men skal nok snarere forklares med arbejdsmiljøgruppens ambitiøse linje. Sekretariatet blev ledet af Torben Larsen, daværende uddannelseschef i Arbejdstilsynet. De 10 medlemmer af gruppen blev udpeget ud fra deres personlige og faglige kvalifikationer og ikke i kraft af deres institutionelle magtpositioner,⁷³ hvilket der ikke just var ubetinget begejstring over i organisationerne. Man fik dog nedsat et såkaldt støtteudvalg med repræsentanter fra organisationerne, men det var ifølge Torben Larsen ude af stand til at påvirke det “blodrøde” sekretariat.⁷⁴

Arbejdsmiljøgruppen identificerede fire

problemer, som samfundet stod for at skulle løse i fremtidens arbejdsmiljøarbejde:

- Bekæmpelse af arbejdsulykker, små som store
- Erhvervssygdomme – skulle indtænkes i det forebyggende arbejde
- Modarbejdelse af for tidlig nedslidning
- Trivsel på arbejdspladsen, så der blev rart at være

I fire rapporter offentliggjorde man, først et debatoplæg, så en stor arbejdsmiljøundersøgelse, dernæst en rapport om de nye påvirkninger som undersøgelsen havde peget på, og til sidst en rapport om generelle foranstaltninger til et bedre arbejdsmiljø.

Første rapport, der udkom i 1973, var en måde at definere de relevante emner, og identificere hvordan de øvede indflydelse på hinanden. Inspireret af førnævnte DASF-konference og tv-udsendelse, samt den efterfølgende debat, ønskede man at gøre sundhed og godt arbejdsmiljø til en velstandsparameter.⁷⁵ Samtidig ville man kunne hente store økonomiske gevinster ved et forbedret arbejdsmiljø. Eftersom arbejdsmiljøskaderne sjældent kunne helbredes, var det vigtigt at skabe fokus på forebyggelsen. Derfor måtte man opspore og kortlægge årsagerne. En persons helbred, trivsel og adfærd var ifølge gruppen afhængig af samspillet i påvirkningerne fra arbejdsmiljøet og de øvrige miljøer, arbejdsopgavens karakter samt personens forudsætninger. Og det samlede miljø blev opfattet som resultat af; de tekniske påvirkninger, dvs. maskiner og redskaber, arbejdsmaterialer, arbejdsomgivelser og arbejdsmetoder, og påvirkninger fra arbejdets sociale tilrettelægning, dvs. arbejdstidens længde og placering, overarbejde, skiftehold osv., samt aflønningsformer, såsom akkord aflønning og andre produktivitetsfremmende lønssystemer.⁷⁶

Herudover spillede de socialpsykologiske påvirkninger ind, fx utryghed pga. risiko; for nedgang i indkomst, arbejdsulykker og erhvervssygdomme, og langsom nedbrydning af helbredet. Da udgifterne i forbindelse med arbejdsmiljøforbedringer typisk betød en dårlig

gere omsætning for virksomhederne, var det vigtigt ved lovgivning eller anden regulering, fx overenskomster mellem parterne at modarbejde dette forhold. Samtidig burde den enkelte arbejders forudsætning gøres bedre via uddannelse om de skadelige påvirkninger i arbejdsmiljøet. Det ville blive vigtigt at efteruddanne arbejdere, der blev "forældede" af den tekniske udvikling. Man tog også fat på trivsel på arbejdspladsen. Hvis arbejderne selv var med til at tilrettelægge, ændre og forbedre arbejdssituationen, og følte anerkendelse for det arbejde, der blev udført, så ville der naturligt opstå en arbejdsglæde.⁷⁷

Forhandlinger mellem DA og LO

Forhandlingerne mellem DA og LO blev ført i Arbejdsrådet. Her modtog man først rapporten fra Randers-konferencen i september 1972, og af referatet fra Arbejdsrådets lovudvalgs 2. møde, 28. november 1972, fremgår det, at Arbejdsminister Erling Dinesen på det første møde 13. november 1972 havde gjort opmærksom på det meget stærke politiske pres, der bevirkede, at det hastede med at få ændringsforslag frem til folketinget. Enkelte ændringer blev forelagt folketinget 15. december 1972, bl.a. det vigtige spørgsmål om tryk i ansættelsen for sikkerhedsrepræsentanten.

Den 20. marts 1973 præsenterede Arbejdstilsynets direktør Geert Drachmann, et lovforslag for Arbejdsrådets lovudvalg, hvori Randers-rapportens konklusioner til parternes tilfredshed var taget i betragtning. I de efterfølgende forhandlinger var Finn Thorgrimson primus motor for LO, alt imens Leif Rasmussen fra DA forsøgte at trække forhandlingerne i langdrag. Taktikken gik ud på at udsætte dele af forhandlingerne, hver gang det kunne forsvares – hvis man fx havde modtaget lovforslagsændringer lige sent nok, eller hvis centrale personer ikke var til stede.

Arbejdet skulle dog vise sig at blive sat i baggrunden af hårde overenskomstforhandlinger, og manglende bemærkninger til forslaget. Man måtte konstant bede Arbejdsministeren om udsættelse, og først da man nedsatte

et snævert udvalg blev mødetempoet sat op. Der var uenighed om Arbejdstilsynets idé om Branchesikkerhedsråd, frem for de af parterne foreslåede brancheregulativer. Ligeledes var der uenighed om inddragelsen af det psykiske arbejdsmiljø, men på begge områder kom lovforslagets bemærkninger til at afspejle debatten, og da Arbejdsrådet den 21. august 1973 godkendte lovforslaget, var der kun enkelte punkter, der gav anledning til dissens.

Den store arbejdsmiljøundersøgelse

Oprindeligt havde Arbejdsmiljøgruppen dropet tanken om en stor undersøgelse pga. tidspresset – Arbejdsmiljøgruppen skulle afslutte sit virke ultimo 1973, men i december 1972, fremgår det af pressemeddelelsen fra 5. marts 1974, bad man Socialforskningsinstituttet gennemføre undersøgelsen.⁷⁸ Man fik svar fra 7000 LO ansatte og 253 virksomheder, med tilsammen 38.000 ansatte. Undersøgelsen bekræftede, at der udover de fysisk-kemiske påvirkninger såsom støj, træk, støv og belastninger af kroppen, var en anden række af vigtige faktorer, der spillede ind på arbejdsmiljøet: Trivsel (indflydelse, arbejdstempo, afveksling, relation til kollegaer og overordnede), men også akkordarbejde, medførte stress, arbejdsulykker, dårlig trivsel og arbejdsklima, og dårligt helbred. Arbejdsmiljøgruppen opfordrede arbejdsmarkedets organisationer til at tage akkordspørgsmålet op til overvejelse. Spørgeskemaundersøgelsen gjorde det klart for Arbejdsmiljøgruppen, at en vigtig årsag til sygdomssymptomerne var arbejdet i sig selv. Undersøgelsen viste også, at alle job burde byde på muligheder for at opleve sammenhæng, meningsfuldhed og arbejdsglæde i arbejdet. Det var nødvendigt, hvis man ville fastholde den eksisterende velstand, og samtidig undgå skadelige fysiske og psykiske følger af kedelige job. De personer, der arbejdede på fast løn, havde højere trivsel og lavere stressniveau end de, der arbejdede på akkord. Endvidere viste undersøgelsen, at de akkordlønnede tiere var udsat for arbejdsulykker.⁷⁹

Arbejdsmiljøgruppen ønskede også at bekæmpe udstødning, ikke mindst af økonomiske grunde, fordi det simpelthen var for dyrt at undlade det. Udstødning medførte større pres på overførselsindkomster, og på de arbejdere der skulle stå for at overtage den udstødtes akkord. Herudover påpegede man at sikkerhedsarbejdet var elendigt; der var mangel på instruktioner om sundhed og ulykkesfarer og flere arbejdspladser var helt uden sikkerhedsrepræsentant. Endvidere havde kun godt halvdelen af arbejdspladserne haft besøg af Arbejdstilsynet.

Til slut kunne man pege på to problematiske tendenser i den hidtidige problemløsning: Interessen havde samlet sig om arbejderen frem for arbejdspladsen, med midler som arbejdsformidling, understøttelse, revalidering osv., og man havde fokus på de personer, der allerede var ramt af sociale problemer. Det var således i overensstemmelse med LO's holdning, som den kom til udtryk i forhandlingerne om en bedriftssundhedstjeneste. Endvidere havde forebyggelsen haft trange kår, ud fra grundidéen, at det var mennesket, der var noget galt med. Man burde i stedet bruge medarbejderindflydelse som et redskab til at skabe et bedre arbejdsmiljø. Indflydelsen ville, mente man, påvirke arbejdsmiljøet på mange måder.

Den endelige lov fremsættes og vedtages

Arbejdsrådets behandling af lovudkastet afsluttedes som nævnt i efteråret 1973, og efter at en arbejdsgruppe af embedsmænd afgav udtalelse i foråret 1974, fremsatte den nye arbejdsminister Johan Philipsen fra Venstre i juni 1974 et forslag til *Lov om arbejdsmiljø*, næsten identisk med Arbejdsrådets forslag.⁸⁰ Paradoksalt nok skete det, før Arbejdsmiljøgruppens anbefalinger blev offentliggjort, men det var som nævnt tidligere oprindeligt meningen, at disse skulle have ligget klar allerede i 1973. Af forskellige årsager måtte lovforslaget fremsættes i alt tre gange af Johan Philipsen. Inden loven blev vedtaget vandt

Socialdemokratiet regeringsmagten tilbage, og med Anker Jørgensen som statsminister, kunne Erling Dinesen i februar 1975 igen udnevnes som Arbejdsminister.

Malerrapporterne dokumenterede et skrantende helbred blandt malere, en ukritisk lægestand og et manglende tilsyn. Malere på Lillebæltsbroen 1955. (Arbejdermuseet & ABA).

DA og LO havde haft en betydelig indflydelse på lovforslagets udseende, og parternes enighed umuliggjorde reelt større ændringer under lovbehandlingen i Folketinget. Det

fremgår af arkivet fra Socialdemokratiets arbejdsmarkedspolitiske udvalg.⁸¹ Formanden Henning Tjørnehøj havde succes med at komme i dialog med folketingsmedlemmerne

Svend Auken og Erling Dinesen omkring lovforslaget og mulige ændringer, men Svend Auken kommenterede på et møde den 9. april 1975, at *“parternes enighed begrænsede, men ikke udelukkede et spillerum for folketetinget”*, og Erling Dinesen forklarede, at han ikke ville pille ved noget, da han ikke ville risikere at tabe det hele på gulvet.⁸²

Den endelige lov, udformet som rammelov, blev vedtaget i december 1975 af et flertal bestående af Socialdemokratiet, Venstre, Radikale Venstre og Kristeligt Folkeparti. SF, DKP og CD undlod at stemme, mens Konservative, VS og Fremskridtspartiet stemte imod. Loven lignede i store træk det, der var opnået enighed om mellem LO og DA, og parterne var da også meget tilfredse med loven.⁸³ I formålsparagraffen har man i formuleringen villet sikre, at man med støtte i loven kunne bekæmpe langsigtede nedslidninger, og at man var mere fleksibel overfor den stadige teknologiske udvikling. I lovens bemærkninger er bestemmelserne nærmere forklaret. Heri fremgår det, at der med formålsparagraffen var tale om en væsentlig udvidelse i forhold til det traditionelle arbejderbeskyttelsesbegreb. Et sikkert og sundt arbejdsmiljø omfattende beskyttelse mod arbejdsulykker og de traditionelle erhvervssygdomme og en lang række andre påvirkninger.⁸⁴

Ligeledes blev det fastslået, at problemerne skulle løses på den enkelte virksomhed, hvilket rent faktisk var et af Arbejdsmiljøgruppens endelige forslag, og at det i forlængelse heraf var intentionen, at Arbejdstilsynets indsats skulle begynde, der hvor virksomhedens ikke længere strakte.⁸⁵ I og med at loven var udformet som rammelov lykkedes det også at skaffe ro på arbejdsmarkedet og inddrage arbejdsmarkedets parter i arbejdet på området. Det blev endda lovfæstet i lovens kapitel 12, hvori formålet for det nye Arbejdsmiljøråd, en videreførelse af Arbejdsrådet, blev at *“give arbejdsmarkedets parter medindflydelse på indsatsen for et sikkert og sundt arbejdsmiljø”*.⁸⁶ Arbejdsmiljørådet fik til opgave, på eget initiativ at anbefale tiltag til arbejdsministeren, udtale sig om, og give forslag til lovæn-

dringer og nye regler, godkende branchesikkerhedsråd, regelundtagelser og klageafgørelser. Der var en overvægt af repræsentanter fra arbejdersiden.⁸⁷

Af lovforslagets endelige bemærkninger fremgår det, at der var fokus på de langsigtede fysiske eller psykiske virkning, af arbejdsrelaterede påvirkninger. Man fandt det ikke aktuelt, at lade loven omfatte trivselsproblemer, men man så gerne, at arbejdsmarkedets parter anvendte sikkerhedsorganisationen til videregående trivselsfremmende foranstaltninger, og at Arbejdsmiljørådet i fremtiden var opmærksom på et behov for regeldannelse på dette område. Lovens konkrete krav til arbejdsmiljøet på virksomhederne blev udspecificeret i kapitlerne 5-11, nærmere bestemt om:

- Arbejdets udførelse
- Arbejdsstedets indretning
- Tekniske hjælpemidler m.v.
- Stoffer og materialer
- Hviletid og fridøgn
- Unge under 18 år
- Lægeundersøgelser m.v.

Som rammelovsprincippet dikterer, var disse kapitlers virkeliggørelse dog afhængige af udstedelse af hovedbekendtgørelser og detaljerede regler. Således indeholdt loven kun krav om, hvorledes regelbemyndigelsen skulle finde sted, og hvilke krav den burde opfylde.

Lovens operationelle regler bestemte, at arbejdsgiveren havde ansvaret for at loven blev overholdt. Vedkommende havde pligt til tilsyn, og information overfor de ansatte, og til at etablere og deltage i det interne sikkerhedsarbejde.

Arbejdsmiljøgruppens efterfølgende anbefalinger

De generelle foranstaltninger, som Arbejdsmiljøgruppen i sidste ende anbefalede i 4. rapport, der først udkom i 1976, og altså efter at den nye Arbejdsmiljølov var vedtaget, men dog endnu ikke udfyldt, var langt mere visionære end den vedtagne lov. Den byggede på

langsigtet planlægning, en decideret arbejdsmiljøtjeneste og en samling af tillidsmandsordningen, samarbejdsudvalget og sikkerhedsorganisationen i én organisation.⁸⁸

Hvad der imidlertid var mere interessant, var Arbejdsmiljøgruppens kommentarer til den vedtagne lovs elementer. Man fandt det først og fremmest vigtigt, at arbejdsministeren havde fået lov hjemmel til at kunne fastsætte pligt til oprettelse af en bedriftssundhedstjeneste, samt skabelse af branchesikkerhedsråd. Samtidig konstaterede man dog, at Arbejdstilsynet principielt forblev uændret og kritiserede, at der stadig ikke fandtes en systematisk planlægning af den administrative tilgang til arbejdsmiljøindsatsen, og at der reelt ingen decentralisering var fundet sted.⁸⁹

Afslutning

Den oprindelige kritik fra samarbejdet mellem arbejdere og fagkritiske studerende af skifteholds- og akkordarbejde og grænseværdier blev ikke indeholdt i loven, og LO valgte ikke klassekampen frem for classesamarbejdet. Det eneste de fagkritiske fik igennem, var en revision af loven, der medførte, at man gjorde op med de vage formuleringer. Endvidere blev medicinerne gjort til syndebukke i den nye reform, idet man med formuleringen "*det er arbejdspladsen, der er syg, ikke arbejderne*" fravalgte medicinere i bedriftssundhedstjenesten. Samtidig var de fagkritiske rapporter, såvel som tv-udsendelsen *En arbejders liv er penge værd for andre* ansvarlige for den omfattende debat i aviserne, og til en hvis grad havde de seks studerende, der deltog i DASF-konferencen, også indflydelse på det debatoplæg, der for alvor inspirerede både LO og Arbejdsmiljøgruppen i deres undersøgelser. Der skete et tydeligt skift i 1972, hvorefter kritikken fra den yderste venstrefløj, materialiseret i de fagkritiske rapporter, kun havde begrænset indflydelse på revideringen af det etablerede arbejdsmiljøsystem.

Derimod fik det betydning for arbejderne på den enkelte arbejdsplads. Bryggeriarbejderne fik fx langt bedre forhold, og Carlsberg

tjente godt på salg af deres arbejdsmiljøvenlige maskiner. De, der hovedsageligt fik indflydelse på lovarbejdet, var udover Arbejdsministeriets embedsmænd, LO og DA samt Arbejdsmiljøgruppen af 1972. Det forebyggende arbejde fandtes hos begge, og kan spores tilbage til DASF, ligeså kravet om en lov, der var decentraliseret og fleksibel i forhold til den teknologiske udvikling – et krav man også så hos de fagkritiske studerende. Rammerne var dog langt fra fyldt ud. Det var op til arbejdsmarkedsparterne og Arbejdsministeriet at samarbejde om den opgave i Arbejdsmiljørådet. Regeldannelsen kom imidlertid til at trække i langdrag i takt med den 2. oliekrise, der slog igennem i arbejdsløshedstallene og i virksomhedernes regnskaber. I 1976 slog krisen for alvor igennem på betalingsbalancen, hvor underskuddet steg fra 3 til 13 mia.⁹⁰ Arbejdsmiljølovens visionære principper, der blev formuleret i en tid med fuld beskæftigelse, skulle altså i praksis udmøntes i en tid præget af stigende arbejdsløshed og økonomisk tilbagegang.

Noter

1. Artiklen er en del af forfatterens speciale om Arbejdsmiljø-arbejdets historie. Med tak for inspiration og vejledning til Niels Finn Christiansen, Anders Kabel, Hans-Jørgen Limborg og Niels Møller.
2. Lov nr. 681 af 23. december 1975.
3. Anne Trine Larsen, *De svagelige, Arbejderhistorie 1*, København 2005, s. 64.
4. Stud. Med. København 1971, årgang 34, nr. 10, s. 3.
5. Jørgen Mørkholt Andersen, *Rapport om rapporter*, København 1978, s. 9.
6. Torgny Møller, *Lindø 15. marts – en rapport*, København 1971, s. 3.
7. Torgny Møller, *Lindø 15. marts – en rapport*, København 1971, s. 88.
8. Torgny Møller, *Lindø 15. marts – en rapport*, København 1971, s. 75.
9. Martin Johansen, Nu starter pølsefabrikken igen, *Socialistisk Revy* 7/1998, s. 18.
10. Malerrapportgruppen, *malerrapport københavn 1972*, København 1972, s. 81.
11. Bent Hansen, *Velstand uden Velfærd*, København 1969, s. 24.

12. Bent Hansen, *Velstand uden Velfærd*, København 1969, s. 176.
13. "Stud. Med", nr. 8, 9 og 10, årgang 34 (1970-71). Udgivet af De Medicinske Studenterorganisationer, Rigshospitalet, Blegdamsvej 13, 2100 København Ø.
14. Jørgen Mørkholdt Andersen, *Rapport om rapporter*, København 1978, s. 10-11.
15. Stud. Med. 1/1970, s. 3.
16. Stud. Med. 10/1971, s. 6.
17. AAA dannedes i 1975, som en forsættelse og sammenslutning af rapportgrupperne i København.
18. Lars Iversen, *Kampen for bedre arbejdsmiljø og arbejder-studenter samarbejdet i Danmark*, København 1982, s. 12.
19. Aktionsgruppen Arbejdere Akademikere (AAA), *Det sku' være så godt...*, København 1985, s. 37.
20. Jørgen Mørkholdt Andersen, *Rapport om rapporter*, København 1978, s. 2.
21. Demos, *Bryggerirapporten*, København 1972, s. 5.
22. Demos, *Bryggerirapporten*, København 1972, s. 12.
23. Demos, *Bryggerirapporten*, København 1972, s. 34.
24. Studenterfronten, *Malerrapporten*, Århus 1971, s. 1.
25. Studenterfronten, *Malerrapporten*, Århus 1971, s. 25 & 48-52.
26. Studenterfronten, *Malerrapporten*, Århus 1971, s. 24.
27. Studenterfronten, *Malerrapporten*, Århus 1971, s. 56.
28. Studenterfronten, *Malerrapporten*, Århus 1971, s. 31.
29. Studenterfronten, *Malerrapporten*, Århus 1971, s. 59.
30. Aktuelt d. 30. juli 1971, s. 1.
31. Forslag fra Arbejdsministeriets 3. kontor; j.nr. 15/0/68. ABA-arkiv; 1054 HK, kasse 36.
32. Arkivkasse 1054 HK, kasse 36.
33. DASF, *Et nyt og bedre arbejdsmiljø*, København 1971, s. 42.
34. ABA-arkiv; 1054 HK, kasse 35. materialet er ifølge følgebrev fra Carl Bernhard Andersen, dateret 10. juli 1991, fra udvalg under Arbejdsrådet og Arbejdsmiljørådet, der arbejdede med at udfærdige den nye arbejdsmiljølov. Loven var vigtig for HK-området, da den medførte ligestilling med andre fagområder.
35. Den Faglige Gruppe, *Et nyt og bedre arbejdsmiljø – Ucsureret*, Odense 1971, s. 18.
36. DASF, *Et nyt og bedre arbejdsmiljø*, København 1971, s. 7-8.
37. DASF, *Et nyt og bedre arbejdsmiljø*, København 1971, s. 13.
38. Den Faglige Gruppe, *Et nyt og bedre arbejdsmiljø – Ucsureret*, Odense 1971, s. 7 og 18.
39. DASF, *Et nyt og bedre arbejdsmiljø*, København 1971, s. 22-23.
40. DASF, *Et nyt og bedre arbejdsmiljø*, København 1971, s. 36.
41. DASF, *Et nyt og bedre arbejdsmiljø*, København 1971, s. 37-39.
42. Torben Larsen, *Alle tiders Tilsyn*, København 1998, s. 35.
43. Henning Tjørnehøj, *Arbejderne – velstandsstatens underklasse 1*, Politiken 25. oktober 1970, s. 15-16 og Henning Tjørnehøj, *Omkostningerne ved velstandens udbygning*, Politiken 30. oktober 1970, s. 21-22.
44. Henning Tjørnehøj, *Arbejderne – velstandsstatens underklasse 1*, Politiken 25. oktober 1970, s. 16.
45. Hans Rasmussen, *For blåøjet*, Politiken 2. november 1970, s. 19.
46. Hans Rasmussen, *For blåøjet*, Politiken 2. november 1970, s. 20.
47. Mogens Camre, *Arbejdsulykker og Erhvervssygdomme*, Politiken 8. juni 1971, s. 14.
48. Mogens Camre, *Arbejdsulykker og Erhvervssygdomme*, Politiken 8. juni 1971, s. 13-14.
49. APS-gruppen: Arbejdspapir "Om arbejdspladser og produktionsforhold". Bind 2, afsnit C1, s. 7. Kunstakademiets Arkitektkskole, København april 1974.
50. Stud. Med. 10/1971, s. 11.
51. Politiken, d. 3. august 1971, s. 2, & Berlingske Tidende, d. 3. august 1971, s. 1.
52. Berlingske Tidende, d. 5. august 1971, s. 12.
53. LO, *Fagbevægelsen og Arbejdsmiljøet*, København 1975, s. 3.
54. Politiken, d. 4. august 1971, s. 2.
55. Berlingske Tidende, d. 5. august 1971, s. 12.
56. Politiken, d. 4. august 1971, s. 2.
57. Torben Larsen, *Alle tiders Tilsyn*, København 1998, s. 37.
58. Invitation fra Arbejdstilsynet til HK, afsendt 7. oktober 1971. ABA-arkiv; 1054 HK, kasse 35.
59. Arbejdsministerens tale på Arbejdstilsynets årsmøde, Hotel Nyborgstrand, torsdag d. 11. november 1971. ABA-arkiv; 1054 HK, kasse 35.
60. ABA-arkiv; 1054 HK, kasse 35.
61. Information 13-14. november 1971, s. 10.
62. LO, *Fagbevægelsen og Arbejdsmiljøet*, København 1975, s. 3.
63. Aktuelt 23. november 1971, s. 1.
64. ABA-arkiv; 1054 HK, kasse 36. *Brev dateret 10. juli 1972.*
65. LO, *Fagbevægelsen og Arbejdsmiljøet*, København 1975, s. 19.
66. Malerrapportgruppen, *malerrapport københavn 1972*, København 1972, s. 78-79.
67. Malerrapportgruppen, *malerrapport københavn 1972*, København 1972, s. 80.

68. Jørgen Mørkholt Andersen, *Rapport om rapporter*, København 1978, s. 17.
69. Politiken, 1. november 1972. s. 15.
70. Politiken, 24. november 1972. s. 2.
71. Demos, *Bryggerirapporten*, anden udgave, København 1977, s. 110.
72. Arbejdsmiljøgruppen af 1972, *Arbejdsmiljø – Rapport nr. 1*, København 1973. s. 133-137.
73. LOKE. Udgivet af Selskab for Arbejdsmiljø (SAM). Nr. 2. 1992. s. 3.
74. Torben Larsen, *Alle tiders tilsyn*, 1998. s. 42.
75. Inger Hansen, *Arbejdsmiljø*, København 1981, s. 11.
76. Inger Hansen, *Arbejdsmiljø*, København 1981, s. 8.
77. Inger Hansen, *Arbejdsmiljø*, København 1981, s. 16.
78. ABA; arkivkasse 1500 LO, kasse 3210.
79. Arbejdsmiljøgruppen af 1972, *Arbejdsmiljøundersøgelsen – Rapport nr. 2*, København 1974. s. 49-51.
80. Verner Sand Kirk: *En analyse af udfyldningen af arbejdsmiljøloven*. Århus 1983. s. 31.
81. ABA; arkivkasse 500 Socialdemokratiet, kasse 948.
82. ABA; arkivkasse 500 Socialdemokratiet, kasse 948. *Mødereferat 9. april 1975*.
83. Verner Sand Krik, *En analyse af udfyldningen af arbejdsmiljøloven*, Århus 1983, s. 32.
84. Bemærkninger til lovens § 1.
85. Bemærkninger til lovens § 73.
86. Lov om arbejdsmiljø, lov nr. 681 af 23. december 1975. § 66.
87. Lov om arbejdsmiljø, lov nr. 681 af 23. december 1975. Kapitel 12.
88. Arbejdsmiljøgruppen af 1972, *Arbejdsmiljø – Rapport nr. 4*, København 1976. s. 9.
89. ABA; arkivkasse 1500 LO, kasse 3210. *En Regional arbejdsmiljøtjeneste – Afsnit 4*, 26. februar 1976, s. 1-5.
90. Statistisk årbog 1989. København 1989. Tabel 358, s. 339.

Abstract

Niels Porse Sørensen: From protest to paragraph – the lead up to the reform of the Health and Safety at Work Act of 1975. *Arbejderhistorie* 1/2007, p. 56-77.

On December 19th 1975 the parliament (Folketing) passed a law on health and safety at work which came into force on July 1st 1975. In the law's objects clause it was stated that it would secure a healthy working environment in accordance with the technical and social development in society the implementation of which would rest with the firms/work places themselves with guidance from labour market organisations and the Factories Inspectorate. The law symbolised the final farewell to the idea of protection/safety at work and introduced the term working environment into Danish politics, but it had not taken place without a fight. The development that resulted in the law started in earnest from the end of the 1960s when the radicalisation of the youth and the labour movement led them to take up the new concept. Wild cat strikes and critical trade union reports attracted media attention and criticism rained down on the Factories Inspectorate, trade union movement and the existing safety legislation. There was a movement from protest to paragraph (the formation of law), where the development was, however, determined only to a certain degree by the various criticisms levelled by the protesters. Those who in the final analysis had any influence on the formation of law were not prepared to be cowed by those who represented the extreme left but they could not completely disregard their influence.

Niels Porse Sørensen, stud.mag.
Københavns Universitet
nielsporse@yahoo.com